

فصلنامه حکمرانی متعالی

سال چهارم، شماره ۱۴، تابستان ۱۴۰۲

مقاله پژوهشی، از صفحه ۱۲۹ تا ۱۵۸

الزامات حکمرانی مطلوب استانی

با ابتناء به فرمان حضرت علی(ع) به مالک اشتر

رفائیل آزادیان دلسم^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۲۵

چکیده

در این پژوهش تلاش شده است اساسی‌ترین الزامات حکمرانی مطلوب، بررسی شود. سلامت حکمرانی برای تمام جوامع امری بسیار مهم و ضروری تلقی می‌شود. دولت‌ها در تلاش هستند با رعایت برخی از عوامل حکمرانی کارآمد چهره مطلوبی از خود به نمایش بگذارند. لذا در ادبیات حکمرانی جهانی، حکمرانی مطلوب مورد واکاوی است و حتی از طریق مجامع جهانی شاخصه‌های حکمرانی مطلوب کشورها مورد سنجش قرار می‌گیرد. در آموزه‌های دینی نیز به‌طور عملی و نظری بر حکمرانی مطلوب تأکید فراوان شده است. یکی از متعالی‌ترین آموزه‌های حکمرانی مطلوب توصیه‌های امیرالمومنین علی(ع) به مالک اشتر می‌باشد. اگر در حکمرانی محلی و استانی ضمن توجه به رعایت الزامات متفاوت بافت هر استان نسبت به استان‌های دیگر، فرایندهای سیاست‌گذاری و کنش‌های مطلوب با نگاه راهبردی در راستای سیاست‌های حکمرانی ملی صورت گیرد قطعاً مسیر توسعه پایدار ملی هموارتر خواهد شد. در این پژوهش تلاش شده است تا با مطالعه دقیق نامه ۵۳ نهج‌البلاغه ابعاد و شاخص‌های حکمرانی مطلوب حاصل شود. این پژوهش از نوع کاربردی و با روش کیفی و تحلیل فراگفتمانی پدام انجام شده است. در این پژوهش ابعاد مهمی از قبیل شفافیت محیط حکمرانی در سطح ملی و استانی، شایسته‌سالاری، توجه به مصلحت عمومی و رعیت و مبارزه با فساد ساختاری و پدیده نفوذ به‌عنوان اساس حکمرانی مطلوب مشخص گردیده است.

واژگان کلیدی: حکمرانی استانی، فسادستیزی، توسعه پایدار، حاکمیت پاک، مصلحت عمومی.

۱. استادیار و عضو هیأت علمی گروه علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان ساری، ایران.

مقدمه

امروزه با رشد فناوری‌های نوین، تحولات سیاسی اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی هر ملتی در کوتاه‌ترین زمان به اطلاع ملل دیگر می‌رسد. دهکده جهانی را که «مک لوهان» در دهه‌های قبل مطرح نمود امروزه می‌توان اتاق جهانی یا لحظه‌های جهانی بیان نمود. اگر «مک لوهان» با دیدگاه جامعه‌شناختی و با رویکرد ارتباطات جهانی بحث می‌کرد، حال فناوری‌های ارتباطات الکترونیک انتقال اطلاعات و پیام را در مدت بسیار کوتاهی از یک نقطه جهان به نقاط دیگر ارسال می‌نماید. این رشد فناورانه موجب شده که پایش حکمرانی در حال حاضر در حوزه نظام‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در سراسر جهان با سرعت زیاد صورت گیرد. مثلاً یکی از شاخص‌های ارزیابی حکمرانی مطلوب در جهان شفافیت و جلوگیری از فساد می‌باشد، قطعاً سنجش شاخص‌ها و ارزیابی‌های لازم در این زمینه طی مدت زمان کوتاهی با ابزارهایی لازم قابل حصول می‌باشد. همانطوری که در عرصه‌های جهانی در تلاش برای تحقق حکمرانی مطلوب هستند، فرهنگ غنی اسلام و آموزه‌های حکمرانی حضرت علی (ع) در ابعاد مختلف به‌دنبال ساختارهای جامعه اسلامی مطلوب با کارکرد درست بوده است. فرمان حاکمیتی حضرت علی (ع) به مالک اشتر بیانگر نگاه جامع ایشان به حکمرانی مطلوب در محیط سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بوده است. یکی از مسائل حکمرانی شایسته برای تحقق بهینه اهداف همه‌جانبه در ساختار کلان، حکمرانی استانی است. در نگاه مدیریت راهبردی، هم‌راستایی راهبردی خرده نظام‌های برد متوسط با برد کلان الزامی و ضروری است. از مسائل مهم و اساسی دیگر ضرورت هم‌راستایی مدیریت‌های استانی با رویکردها و راهبردهای سطح ملی می‌باشد. توجه به نقش مردم و همراهی ایشان با عوامل حکمرانی سطح استانی و کلان نیز بسیار مهم است. حضور مردم برای رسیدن به اهداف راهبردی در سطح حکمرانی استانی؛ موجب بقا و دوام جامعه می‌شود. از میان همه ملت‌های زیر ستم، کمتر ملتی به انقلاب همت می‌گمارد؛ و در میان ملت‌هایی که به‌پاخاسته و انقلاب کرده‌اند، کمتر دیده شده که توانسته باشند کار را به نهایت رسانده و به‌جز تغییر حکومت‌ها، آرمان‌های انقلابی را حفظ کرده باشند. اما انقلاب پُرشکوه ملت ایران که بزرگ‌ترین و مردمی‌ترین انقلاب عصر جدید است، تنها انقلابی است که یک چله پُرافتخار را بدون خیانت به آرمان‌هایش پشت‌سر نهاده و در برابر همه وسوسه‌هایی که غیرقابل مقاومت به نظر می‌رسیدند مقاومت کرده است (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۹۷).

پژوهش‌های محدودی به بررسی حکمرانی در سطح استانی پرداخته‌اند، لذا این پژوهش از دو منظر

دارای اهمیت است؛ اول این که به الگوی مدیریتی و حکمرانی حضرت علی (ع) می‌پردازد و به الزامات حکمرانی مطلوب اجتماع محور براساس دیدگاه حضرت علی (ع) اشاره می‌نماید. دوم این که به ضرورت توجه به نقش الگویی آن حضرت برای برون‌رفت از حکمرانی ملی و استانی چالش‌زا و آسیب‌پذیر و رسیدن به حکمرانی سالم در راستای رعایت مصلحت عمومی اشاره می‌نماید. توجه به الگوی حاکمیت پیامبر (ص) و ائمه معصوم (ع) سبب توسعه همه‌جانبه و عدالت اجتماعی می‌شود. حضرت محمد (ص) در عصر رسالت، در مسیر انجام مأموریت و استقرار حاکمیت اسلامی در مدینه، منبعث از معارف دینی و آموزه‌های وحیانی و با حفظ اصول و اخلاق انسانی و اجتماع، رویکردهایی را در پیش گرفت که موفقیت نهایی مسلمانان را به دنبال داشت (شهریاری، ۱۳۹۹). حکمروایی خوب موضوعاتی از قبیل؛ درگیر کردن ذی‌نفعان، شفافیت، موضوعات برابری (گروه‌های قومی، سن و غیره) را مطرح می‌نماید (بووارد و لوفلر، ۱۳۹۲: ۴۲). سلامت حکمرانی برای تمام جوامع امری بسیار مهم و ضروری تلقی می‌شود. دولت‌ها در تلاش هستند با رعایت برخی از عوامل حکمرانی کارمد چهره مطلوبی از خود به نمایش بگذارند. حکمرانی مطلوب در نگاه دینی، اجرای بهینه و صحیح قوانین حکومت اسلامی می‌باشد. در عهد حضرت امیرالمؤمنین (ع) طرز حکومت اصلاح شده و رویه و اسلوب حکومت صالح بود. آن حضرت با این که بر کشور پهناوری حکومت می‌کرد، که ایران و مصر و حجاز و یمن از استان‌های آن بود، طوری زندگی می‌کرد که یک طلبه فقیر هم نمی‌تواند زندگی کند (حضرت امام خمینی(ره)، ۱۴۰۰). لذا در ادبیات حکمرانی جهانی، حکمرانی مطلوب مورد واکاوی است و حتی از طریق مجامع جهانی شاخصه‌های حکمرانی مطلوب کشورها مورد سنجش قرار می‌گیرد. در آموزه‌های دینی نیز به‌طور عملی و نظری بر حکمرانی مطلوب تأکید فراوان شده است. یکی از متعالی‌ترین آموزه‌های حکمرانی مطلوب توصیه‌های امیرالمؤمنین علی (ع) به مالک اشتر می‌باشد. اگر در حکمرانی محلی و استانی ضمن توجه به رعایت الزامات بافت متفاوت هر استان نسبت به استان‌های دیگر، فرایندهای سیاست‌گذاری و کنش‌های مطلوب با نگاه راهبردی در راستای سیاست‌های حکمرانی ملی و رعایت منافع عموم صورت گیرد، قطعاً مسیر توسعه پایدار ملی هموارتر خواهد شد.

اهمیت و ضرورت پژوهش

حکمرانی محلی از جمله مقولاتی است که با ارائه نقشی ویژه و در تمایز با حکومت‌های ملی نقش بارزی در مدیریت محلی بازی می‌کند. در حکمرانی محلی، صحبت از نقش رهبری نهادهای

محلّی است که در آن شهروندان حاکمان اصلی بوده و سطوح مختلف حکومت آماده هستند تا به‌عنوان کارگزار اجرای حکمرانی عمومی خدمت کنند. در حکمرانی محلّی به‌مثابه الگوی موثر و کارآمد، چگونگی اداره امور و تصمیم‌گیری‌ها در اجتماع محلّی مطرح می‌شود و باتوجه به حضور کنشگران گوناگون با درجات متفاوتی از قدرت در اجتماع محلّی، حکمرانی محلّی در پی شیوه‌های است که کنش‌گران و عوامل گوناگون در سطح اجتماعات محلّی گرد هم می‌آیند و با یکدیگر برای به‌گشت اجتماع محلّی تعامل دارند و ظرفیت‌های جمعی اجتماع محلّی برای توسعه اجتماع محلّی به‌کار بسته می‌شود. همچنین در طراحی راهبردی حکمرانی محلّی توجه به قانون، پاسخگوی صریح، جریان آزاد اطلاعات و قابلیت دسترسی سهل و آسان به آن، ایجاد اعتماد و وفاق اجتماعی و پرهیز از سیاست‌زدگی در سازمان‌ها پیشنهاد شده است (امیرآبادی و امینی، ۱۴۰۱: ۱۲۳).

مبانی نظری و پیشینه تجربی

مبانی نظری

در حکمرانی علوی برخی از الزامات حکمرانی پایه و اساس حکمرانی خوب هستند، مفاهیمی چون عدالت، حق، قضاوت، بیت‌المال و نماز مهم تلقی می‌شوند. در حکومت امام علی (ع)، عدالت در رأس همه کارها است. ایشان می‌فرمایند: «در دولت من، آنان که به ناحق به مقامات بالای جامعه دست یافتند باید بدانند که صاحبان حق به جایگاه خود گمارده می‌شوند» (علامه حائری، ۱۳۷۷: ۲۶۳). عدالت مهم‌ترین معیار سنجش حاکمان و حتی سنجش ایمان و انسانیت آنهاست و هرکس عدالت را پیشه کند دیانت را نیز حفظ کرده است. به همین سبب می‌توان عدل را اساسی‌ترین عنصر و محک حکومت دینی دانست و بر این اساس است که امام علی (ع) الزام به عدالت و حق را اولین وظیفه فرمانروایان دانسته است (سلیمی، ۱۳۹۷: ۱۲۷). در حکمرانی ملی یا استانی وقتی عدالت تحقق پیدا می‌کند که شایسته‌سالاری تحقق یابد. زمامدار مسلمین از آن حیث که صلاح و سعادت جامعه و افراد آن را به‌عهده دارد باید لایق‌ترین فرد در نظر گرفته شود تا کوتاهی و قصوری در پیشبرد امور جامعه صورت نگیرد این انتخاب برای رهبری از دو جهت مسؤلیت‌آفرین است، هم کسی که انتخاب می‌شود هم کسی که انتخاب می‌کند. (سلمانی کیاسری، ۱۳۸۵: ۱۰۴). علی (ع) در اجرای عدالت، اصل را بر لیاقت و شایستگی می‌داند و هرگونه رابطه‌سالاری و خویشاوندمداری را مذمت می‌کند. به‌عبارت دیگر در توزیع پست‌های سیاسی و اعطای مقام‌ها، به عدالت توزیع می‌کند و یکی از آفت‌های حکومت را این می‌داند که مسؤلیت‌ها براساس صلاحیت‌ها و شایستگی تقسیم

نشود بلکه براساس رفاقت‌بازی یا گروه‌گرایی باشد (باباپور گل افشانی، ۱۳۸۱: ۱۲۲).

پیامبر اکرم (ص) با هجرت به مدینه به دنبال ایجاد بستر نظام حاکمیتی عاری از ظلم و فساد اجتماعی و اقتصادی و تداوم آن به‌عنوان یک الگوی مطلوب و ممکن برای هر زمان بوده است. الگوی حکمرانی نمونه پیامبر اکرم (ص) دارای هفت شاخص مهم به شرح زیر می‌باشد:

✓ شاخص ایمان و معنویت به‌عنوان پیشران حقیقی حرکت جامعه؛

✓ قسط و عدل؛

✓ علم و معرفت به‌عنوان اساس همه امور جامعه؛

✓ صفا و اخوت و دوری از انگیزه‌های شخصی، سودطلبی و منفعت‌طلبی؛

✓ صلاح اخلاقی و رفتاری؛

✓ اقتدار و عزت؛

✓ عدم توقف کار و پیشرفت دائمی (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۹۴: ۳۶).

حکمرانی مطلوب به‌عنوان نظریه و الگویی متعالی در اداره و راهبری جوامع مدرن مطرح گردیده است و در گام نخست به‌عنوان هدف و نقطه آرمانی توسعه و در گام دوم به‌عنوان راهبرد دستیابی به توسعه پایدار انسانی و اجتماعی مورد توجه اندیشمندان و دستور کار دولت قرار گرفته است. ریشه‌های نظری و عملی حکمرانی مطلوب، به آموزه‌های اسلامی به‌طورکلی و آموزه‌های علوی به‌طور ویژه برمی‌گردد. حضرت علی (ع) در فرمان حکومتی و منشور حکمرانی خود با نگاه فرازمانی و فرامکانی الزامات حکمرانی مطلوب امروز، از قبیل: پاسخگویی، مشارکت، شفافیت، قانون‌مداری و کارآمدی در روابط متقابل و متوازن جامعه و حکومت را معرفی نموده و عدالت را به‌عنوان جوهره حکمرانی مطلوب مورد تأکید قرار داده‌اند (کمیجانی و عیوضی ۱۴۰۰: ۱۱۰).

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دیدار با نمایندگان تشکل‌های دانشجویی فرمودند: «درکنار پیشرفت‌ها ما در جاهایی عقب‌ماندگی داریم و مشکلات مزمن داریم که این مشکلات بایستی حل بشود. در حوزه اقتصاد، در حوزه عدالت، به‌طور جدی مشکل داریم؛ در زمینه آسیب‌های اجتماعی مشکلات اساسی داریم که بعضی از این‌ها حقیقتاً به‌صورت بیماری مزمن هم درآمده و نیاز به راه‌حل‌های جدی دارد؛ علاوه بر این که این عقب‌ماندگی‌ها وجود دارد و ناشی از غفلت‌های ماست یعنی، در طول این ده‌ها سال، در مواردی غفلت‌هایی انجام گرفته است (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۴۰۰). از طرفی سیاستگذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های حوزه حکمرانی با محدودیت‌هایی همراه

می‌باشد. در کره شمالی یا جنوبی سیاستگذاری‌ها در سطح وسیعی تابع محدودیت‌های جغرافیایی، جمعیتی و اقتصادی می‌باشد (Soo Lee, 1993: 232).

باتوجه به مبانی نظری حکمرانی چه در سطح ملی و محلی تحت تأثیر مفهوم توسعه بود. نظریه توسعه در ابعاد مختلف سیاسی اقتصادی فرهنگی و اجتماعی حکمرانی را تحت‌الشعاع خود قرار داده است. منشأ بروز و ظهور نظریات عمدتاً کشورهای بیگانه بودند، لذا این نظریات به‌طور کامل با الزامات فرهنگی و اجتماعی کشور ایران و اساساً جهان سوم همخوانی نداشتند. در مرحله اول نظریه‌ای که در جریان توسعه ایران چه به لحاظ عملی و چه به لحاظ نظری به آن توجه شده، نظریه نوسازی بوده است. این رویکرد را روشنفکران حوزه سیاسی و مدیریتی مطرح کرده‌اند و مورد نقد و ارزیابی قرار داده‌اند. بعداً نظریه وابستگی بود که برای توسعه‌یافتگی و توسعه‌نیافتگی جامعه ایران مورد استناد قرار گرفت. بحث توسعه به‌دلیل این که کمتر توانست خود را با شرایط ایران انطباق دهد به‌سرعت دچار بحران گردید. در این دوره دولت و سازمان‌های دولتی به‌عنوان عامل توسعه تلقی گردیدند و از تقویت بخش خصوصی و بازار و سازمان‌های مدنی به‌طور آشکار و پنهان جلوگیری به‌عمل آمد (آزاد ارمکی، ۱۳۹۶: ۱۸). اساساً توسعه باید درون‌زا باشد و متناسب با بافت فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و محیطی هر جامعه باشد. پیشرفت غرب یک پیشرفت درونی بوده است نه آنکه اجزای پیشرفت را از بیرون مانند یک غریبه به بدن غرب پیوند زده باشند. به‌علاوه این پیشرفت در طول سالیان دراز به‌طور تدریجی انجام گرفته است. اگر در ژاپن این فرایند کمی سریعتر اتفاق افتاد، بدان علت بود که آنها بعد از جنگ دوم جهانی، یک جامعه منسجم و باهدف داشتند که به‌طور متفکرانه و حساب شده، با برنامه ملی خود، می‌خواستند عناصر پیشرفت را با جامعه خود تطبیق دهند نه جامعه خود را با تکنولوژی غریبه تطبیق دهند. پیشرفت اقتصادی یک پایه اخلاقی (تعهد درونی) و یک نظام اجتماعی مستحکم می‌خواهد، در اروپا و ژاپن بر اساس معیارهایی از قبیل انسجام و وحدت، ارزش‌های در حد نسبتاً بالایی (در مقایسه با کشورهای جهان سوم) وجود دارد، اما آنان نسخه (توسعه اقتصادی) را برای کشورهای جهان سوم می‌پیچند، باید بدانند عناصر به اصطلاح توسعه آنها شالوده نظام اجتماعی را از هم خواهد پاشید (رفیع‌پور، ۱۳۷۷: ۵۴۴).

نظریات نوسازی، ابتدا در چارچوب نقشی که ایالات متحده بعد از جنگ جهانی دوم برای رهبری جهان برعهده گرفت، معنی پیدا کرد و به این ترتیب پیامدهای مهمی را در زمینه سیاستگذاری دربر داشتند. نظریه مذکور به‌طور ضمنی توجیهی برای روابط نامتقارن قدرت میان جوامع سستی و

نوگرا را فراهم نمود چون ایالات متحده مدرن و پیشرفته بود و جهان سوم سنتی بودند، بایستی برای هدایت خود به کشورهای گروه اول رجوع می کردند (ی.سو، ۱۳۸۰: ۵۲).

قطعاً حکمرانی در هر بعد نظام اجتماعی در راستای پارادایم‌های نظری علم مدیریت و رهبری در سطح ملی و محلی می‌باشد. حکمرانی محلی از جمله مقولاتی است که با ارائه نقشی ویژه و در تمایز با حکومت‌های ملی نقش بارزی در مدیریت محلی بازی می‌کند. در حکمرانی محلی، صحبت از نقش رهبری نهادهای محلی است که در آن شهروندان حاکمان اصلی بوده و سطوح مختلف حکومت آماده هستند تا به‌عنوان کارگزار اجرای حکمرانی عمومی خدمت کنند. حکمرانی محلی به‌مثابه الگوی موثر و کارآمد، چگونگی اداره امور و تصمیم‌گیری‌ها در اجتماع محلی را مطرح می‌کند و باتوجه به حضور کنشگران گوناگون با درجات متفاوتی از قدرت در اجتماع محلی، حکمرانی محلی در پی شیوه‌هایی است که کنش‌گران و عوامل گوناگون در سطح اجتماعات محلی گرد هم می‌آیند و با یکدیگر برای به‌گشت اجتماع محلی نیز تعامل دارند و ظرفیت‌های جمعی اجتماع محلی نیز برای توسعه اجتماع محلی به‌کار بسته می‌شود. همچنین در طراحی راهبردی حکمرانی محلی توجه به قانون، پاسخگویی صریح، جریان آزاد اطلاعات و قابلیت دسترسی سهل و آسان به آن، ایجاد اعتماد و وفاق اجتماعی و پرهیز از سیاست‌زدگی در سازمان‌ها پیشنهاد شده است (امیرآبادی و امینی، ۱۴۰۱: ۱۲۳).

ادبیات موضوع

«بعضی از غرض‌ورزی‌ها موجب زاویه‌دار شدن با خط انقلاب و تدریجاً پشت کردن به انقلاب شده و بنابراین این وضعیّت ایجاب می‌کند که ما به فکر یک حرکت تحولی باشیم. علاوه بر این‌ها بر اثر همین غفلت‌های ما، بسیاری از ظرفیت‌ها معطل مانده است. ظرفیت‌های بسیاری در کشور وجود دارد، فرصت‌های به‌معنای حقیقی کلمه فراوان بلکه بی‌شمار در کشور هست که این‌ها بدون استفاده مانده و این مایه خسارت برای منافع ملی است. خب این مشکلات را با یک حرکت عادی نمی‌شود برطرف کرد، با این حرکت معمولی عادی که در کار اداره حکمرانی کشور هست نمی‌شود، یک حرکت فوق‌العاده لازم است، یک حرکت جهشی لازم است، یک حرکت ابتکاری لازم است. باید نوآوری وجود داشته باشد» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۴۰۰).

عموم بر این نکته متفقند که مدیریت اخلاقیات باید همیشه شامل هر دو سازوکار مبتنی بر کنترل و پیشگیری شود. کنترل‌ها شامل سازوکارهای اطمینان از مسئولیت و محدود کردن و آشکارسازی

تصمیم‌گیری می‌شود درحالی‌که پیشگیری روی افزایش شفافیت و آگاهی از رفتار غیراخلاقی تأکید دارد. یکی از بررسی‌های سازمان همکاری اقتصادی و توسعه در سال ۱۹۹۹ نشان داد که سازوکارهای مبتنی بر کنترل از جمله بررسی مستقل مالی و قانونی به‌عنوان مهمترین سازوکار مبارزه با فساد در نظر گرفته می‌شد (بووارد و لوفلر، ۱۳۹۲: ۴۳۶).

کنترل‌ها و نظارت مالی یکی ابزار مهم در مبارزه با فساد می‌باشد. کیفیت صورت‌های مالی از طریق ممیزی محیط اقتصادی و سیاسی و از طریق ممیزی نظرسنجی و محیط سیاسی تأثیر مثبت قابل توجهی بر شفافیت دولت محلی در اندونزی دارد. از سوی دیگر اندازه حکمرانی محلی در پاسخ به مقررات، بر شفافیت دولت محلی در اندونزی تأثیر نمی‌گذارد (Adiputra, 2018: 13).

حضور فعال مردم موجب شفافیت و مبارزه با فساد خواهد شد. مردم در شکل‌گیری، تثبیت و ارتقای حکمرانی اسلامی نقش مهم و حیاتی به‌عهده دارند و سازوکارهای حکمرانی اسلامی باید این نقش‌آفرینی را بشناسد و برای تحقق آن طراحی ویژه‌ای را انجام دهد. مردم در لایه حاکمیت با حضور و بیعت خود مؤید حکمرانی هستند و درگام‌های بعد با نقش نظارت خود و همچنین با نقش مشاوره خود به حاکمیت در جهت اجرای صحیح حکمرانی کمک می‌کنند (ترابی کلاته‌قاسمی، ۱۴۰۰: ۲۰۲).

اساساً باید توسعه متوازن در نظام حکمرانی ملی حاکم بوده و سبب بروز و ظهور ظرفیت‌های استانی و فرصت عادلانه جهت رشد همه شهروندان گردد.

در اواخر حکومت پهلوی، افزایش توان اقتصادی دولت ناشی از افزایش قیمت نفت، در جهت گسترش بروکراسی قرار گرفت که از ویژگی‌های مهم آن عدم توزیع قدرت اداری برای پیرامون و حفظ حق برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری برای مرکز بود (داودی و دیگران، ۱۴۰۰: ۵۰۰). دولت در ایجاد تعامل و همکاری میان منابع بخش خصوصی و بخش عمومی در بیشتر موارد ناکارا و ناتوان عمل می‌کند. در این راستا فرایند حکمرانی سازمان‌های محلی که از آن به‌عنوان دولت محلی یاد کرده‌اند به کمک دولت‌ها می‌آید. حکمرانی سازمانی برای عقلانی‌سازی اعمال قدرت سیاسی است، بنابراین الگوی حکمرانی در پی تعدیل قدرت دولت در کشورهای مختلف متفاوت است. از نکات قابل توجه فن حکمرانی می‌توان به مواردی مانند میزان مشارکت مردم، حاکمیت قانون نافع، شفافیت قانون و تصمیم‌گیری در نظام اجرایی کشور، پاسخگویی در چارچوب‌های قانونی، ایجاد همدلی و وفاق عمومی در کشور، برخورداری از حقوق مساوی به تناسب فعالیت‌ها، اثربخشی و کارآیی اشاره

کرد. در حکمرانی مواردی مانند مسئولیت، عدالت و انصاف سیاسی جایگاه ویژه‌ای دارند. باید بسترهای ایدئولوژیکی، فرهنگی و زیرساخت‌های لازم فراهم باشند تا فرهنگ دموکراتیک در یک جامعه به سرعت رشد کند. در غیر این صورت ایجاد حکمرانی در یک جامعه به صورت برون‌زا و تصنعی خواهد بود و کارایی لازم را نخواهد داشت (Hosseini & Ahmadi, 2020: 19-20).

در پژوهشی که در باب چالش‌های حکمرانی استان تهران انجام شد، به ضرورت تغییر در اصول حکمرانی و جلب رضایت مردم تأکید گردید. با تغییر در قواعد حکمرانی و پنداشت مردم درباره آن می‌توان بر مشکل ناکارآمدی تاحد زیادی غلبه کرد، اما برای حل مشکلات دیگر و در واقع برای پایدار کردن نتیجه تغییرات موردنظر باید رضایت‌مندی مردم را به‌عنوان مهم‌ترین معیار حکمرانی مورد توجه قرار داد. به عبارت دیگر مردم باید معیار درستی یا نادرستی حکمرانی در استان باشند و نظر آن‌ها باید به صورت مداوم مورد سنجش و ارزشیابی قرار گیرد تا نقشه راه تغییرات جدید در ساختار حکمرانی باشد. بدیهی است که برای مردم همواره مسائل و مشکلات اقتصادی به دلیل ملموس و دم دست بودن بیشتر مورد توجه است و لذا حل این مسائل باید در الویت رسیدگی قرار گیرد، اما این هرگز به معنای آن نیست که نباید به دیگر نیازها و خواست‌های مردم بی‌توجه بود (خلیلی، ۱۴۰۱: ۱۵۱). برپایه حکمرانی خوب که در برگرفته حقوق همگانی است، دولت‌ها نیازمند سازوکارهایی از مهیاسازی ساختارهای مناسب جهت تعامل و همکاری هستند. این ساختار باید غیرمتمرکز و غیرمترک باشد تا در آن سایر نهادها با اختیارات گسترده و مسئولیت بالا بتوانند به ایفای نقش و خلاقیت در ارائه خدمات عمومی بپردازند. دولت محلی که مصداق حکمرانی خوب است، به‌دنبال چنین ساختارهایی است (زرقانی و احمدی، ۱۳۹۸: ۱۳۳). لذا دولت محلی وظیفه دارد با شناسایی مفهوم تمرکز و عدم تمرکز در همه سطوح سیاسی، اقتصادی، فضایی، جغرافیایی، فنی و غیره، با تمرکززدایی کامل از این امور، شرایط رسیدن به حکمروایی خوب را تحقق ببخشد تا از این طریق ضمن واقعیت‌بخشی دموکراسی عمومی، تا حدود زیادی نیز از بار تکفل دولت مرکزی بکاهد (زرقانی و احمدی، ۱۳۹۸: ۱۳۵). تمرکززدایی اگر به‌درستی اجرا شود، مزایای قابل توجهی دارد. تمرکززدایی، به‌عنوان یک جنبه حکومت محلی، سبب فاصله گرفتن از دیدگاه دولت‌محور شده و به مسئولیت‌پذیری و استقلال محلی کمک می‌نماید. در کشورهای آفریقایی بسیاری از تلاش‌ها برای تمرکززدایی نتایج مطلوب را به‌همراه داشته است (Ronald Hope Snr, 2000: 531).

یکی از حوزه‌های با اهمیت و دارای جایگاه خاص، سیاست‌گذاری شهری است. سیاست‌گذاری

شهری، این امکان را در اختیار سیاست‌گذاران شهری قرار می‌دهد تا از شبکه سیاست‌گذاری در شهر آگاهی یابند. در برنامه‌های توسعه جمهوری اسلامی مضامین هفت‌گانه کارآمدی، تمرکززدایی، حفظ و تقویت میراث معنوی، برابری، شفافیت، مشارکت و امنیت و سلامت هدف‌گذاری شده است (قاسمی و دیگران، ۱۴۰۰: ۱۳۹).

روش پژوهش

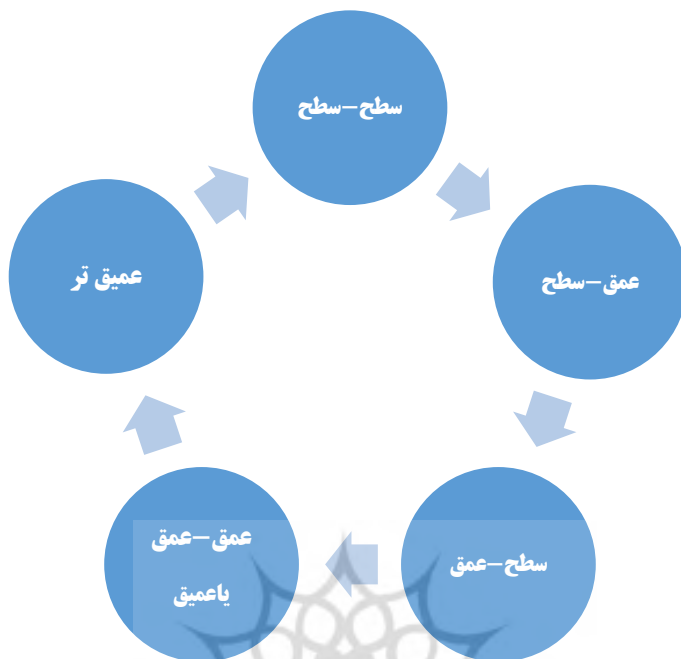
این پژوهش از نظر نوع کاربردی بوده و به‌لحاظ روشی از تحلیل گفتمانی پدام استفاده شده است. روش تحلیل گفتمانی (پدام)^۱ روشی جدید برای تحلیل گفتمانی است. تحلیل گفتمان ماهیت تفسیری و تبیینی دارد. این نوع تحلیل به‌طور ضمنی به روش‌شناسی منظم و رابطه بین متن و شرایط اجتماعی آن، ایدئولوژی‌ها و روابط قدرت اشاره دارد (محمدپور، ۱۳۹۸: ۴۶۱).

هدف اصلی این روش، عملیاتی‌سازی تحلیل گفتمان و ارائه یک روش کاربردی در این زمینه است که به شکل فرایندی در ساخت معنا و رسیدن به نقشه معنایی مبتنی بر کشف دال‌های اساسی است (بشیر، ۱۴۰۰: ۳۹). تحلیل گفتمان که از روش‌های کیفی است در حوزه‌های گفتمانی گوناگونی ریشه دارد. اگرچه تحلیل گفتمان از تحلیل گفتگو آغاز شده است اما کانون توجه عملی آن بیشتر به محتویات گفتگو، موضوع و سازمان اجتماعی آن است (اوه، ۱۳۹۴: ۳۶۱). همچنین از تحلیل گفتمان به‌منزله چهارچوبی برای تحلیل هویت ملی استفاده کرد. چه درکی از هویت ملی داریم؟ و تقسیم جهان به دولت-ملت‌های مختلف چه پیامدهایی به‌همراه دارد؟ انواع مختلفی از متون و گفتگوها را می‌توان برای تحلیل انتخاب کرد (یورگنسن و فیلیپس، ۱۳۹۳: ۱۸).

«لاکان» از مفهوم دال مرکزی به‌منظور توصیف نقطه کانونی متصل‌کننده قطعات یک گفتمان استفاده می‌کند. دال مرکزی در نشانه‌ای است که سایر نشانه‌های حول آن نظم می‌گیرند. برای مثال نشانه عدالت به‌عنوان نقطه کانونی در گفتمان آرمان‌گرایی دهه ۱۳۶۰ و اصول‌گرایی دهه ۱۳۸۰ به‌شمار می‌آید (مقصودی، ۱۴۰۱: ۱۵۵).

روش گفتمان پدام از سه مرحله کلان توصیف، تفسیر و تبیین و پنج سطح تحلیل به‌صورت شکل زیر می‌باشد.

1. Process of Constructing Meaning in Discourse Analysis (PADM)

نمودار ۱. سطوح مختلف تحلیل گفتمانی طبق روش پدام (بشیر، ۱۳۹۱: ۱۱)

یکی از مهمترین کارکردهای روش پدام به کارگیری آن در تحلیل متون دینی است.

جدول ۱. روش پدام در تحلیل متون دینی (بشیر، ۱۳۹۸: ۴۱)

فضای فراگفتمانی (تحلیل فرایندی قدرت- حاکمیت در خلق متن)	فضای گفتمانی (بینامتنی)	فضای ارتباطی (تحلیل بینامتنی متن)	فضای معنایی (تحلیل معنایی متن)	فضای ساختاری (تحلیل ساختاری زبان متن)
--	----------------------------	---	--------------------------------------	---

تحلیل گفتمان امام علی(ع) در نامه ۵۳ نهج البلاغه

هدف اساسی این پژوهش کشف گفتمان حضرت علی(ع) در نامه ۵۳ نهج البلاغه به مالک اشتر در باب حکمرانی بوده است. لذا با رعایت منطق پژوهش کیفی از روش تحلیل گفتمان پدام استفاده گردیده است. پس از کاوش در متن با عنایت به روش پدام در پنج فضای گفتمانی که بیانگر پنج

سطح از تحلیل می‌باشد در جدول شماره ۲ انجام شده است.

جدول ۲. مقایسه روش پدام در تحلیل متون دینی

فضای ساختاری (بیانی)	فضای معنایی (غیربیان)	فضای ارتباطی (ارتباط)	فضای گفتمانی (بینامتنی)	فضای فراگفتمانی (بینامتنی فراگفتمانی)
به اهل پاکدامنی و صدق پیوند، و آنان را آنچه‌ان تعلیم ده که تو را زیاد تعریف نکنند	وجود مداحی فرصت طلبانه حکمران ملی و استانی	فرصت طلبی زمینه فساد	انتخاب مشاوران امین	زمینه‌سازی شفافیت و محیط شناسی واقعی
نیکوکار و بدکار یکسان نباشند، هرکدام را نسبت به کارشان پاداش بخش	وجود بی‌عدالتی در جامعه	بی‌عدالتی زمینه - سازی بی‌اعتمادی اجتماعی	با همه افراد یکسان برخورد نکن	ضرورت قضاوت عادلانه و دادن پاداش مناسب
روشی را که بزرگان امت براساس آن رفتار کرده‌اند را از بین مبر و روشی را که به روش‌های گذشته ضرر می - زند به وجود نیاورد	توجه به تجربیات کارآمد پیشینیان	تجربیات کارآمد پیشینیان سبب دوام حاکمیت می‌شود	تحلیل تجربیات حکمرانی گذشته	حکمرانی معقول
با دانشمندان و حکیمان فراوان، در تثبیت آنچه امور بلاد تو را به صلاح می‌آورد گفتگو کن	وجود دانشمندان و حکیمان، فراوان در حکومت	استفاده از دانشمندان و حکیمان، موجب رشد همه‌جانبه	مشورت با خبرگان در حکومت‌داری	حکمرانی معقول

فضای ساختمانی (بیانی)	فضای معنایی (غیربیان)	فضای ارتباطی (ارتباط)	فضای گفتنی (بینامتنی)	فضای فراگفتنی (بینامتنی فراگفتنی)
آنگاه از لشکریان خود آن را که در نظرت نیکخواه‌ترین آنها به خدا و پیامبر او و امام توست، به کار برگمار	وجود نیروی انسانی مؤمن مؤثر در جامعه	توسعه متوازن با نیروهای نیک- اندیش و مؤمن	استفاده از نیروهای مؤمن به امام و پیامبر(ص) و دارای اخلاق حسنه و سختگیر با زورمندان	زمینه‌سازی حکمرانی شاسته‌گان
از مال خویش چندان بهره- مندشان سازد که هزینه خود و خانواده‌شان را، کفایت کند، تا یکدل و یک‌رأی روی به جهاد دشمن آورند	احتمال اغفال و فساد لشکریان	تأمین مالی مناسب و نظارت دقیق لشکریان موجب بقای نظام	ضرورت تقویت معیشتی و مالی نیروهای رزم‌آور	تقویت بدنه حفاظتی نظام حاکمیت
باید بهترین مایه شادمانی والیان برپای داشتن عدالت در بلاد باشد و پدید آمدن دوستی در میان افراد رعیت	بی‌مهری حاکمان به رعیت	بی‌مهری حاکمان با رعیت موجب بی‌اعتمادی توده	ضرورت عدالت- محوری و مرافقت حکام با رعیت	زمینه‌چابک‌سازی اجرایی حاکمیت
کمتر از رنج و محنتی که تحمل کرده، پاداشش مده	وجود بریز و پباش در جامعه	بی‌نظمی هزینه‌ها سبب فساد ساختمانی	اعطای پاداش درخور و متناسب	جلوگیری از فساد ساختمانی

ادامه جدول ۲. مقایسه روش پدام در تحلیل متون دینی

فضای ساختاری (بیانی)	فضای معنایی (غیربیان)	فضای ارتباطی (ارتباط)	فضای گفتگویی (بینامتنی)	فضای فراگفتگویی (بینامتنی فراگفتگویی)
شرف و بزرگی کسی تو را واندارد که رنج اندکش را بزرگ شمری و فرودستی کسی تو را و اندارد که رنج بزرگش را خرد به حساب آوری	وجود شکوه افراد زیادی خواه و کوچک شمری محرومان	رویه‌های ناعادلانه زمینه‌ساز فساد ساختاری	عدم قضاوت کهتری یا مهتری صرفاً باتوجه به پایگاه اجتماعی افراد	جلوگیری از فساد ساختاری
از کسان، که کارها بر او دشوار نمی- آید و از عهده کار قضا برمی‌آید. مردی که مدعیان با ستیزه و لجاج، رای خود را براو تحمیل نتوانند کرد و اگر مرتکب خطایی شد، بر آن اصرار نورد و چون حقیقت را شناخت در گرایش به آن درنگ ننماید و نفسش به آزمندی	انتخاب قاضی با شایستگی ثابت قدمی و بدون طمع	قوه قضا سالم زمینه‌ساز حذف فساد	انتخاب فردی با ویژگی سختکوشی، دانایی قضا، ثابت قدم، عدم اصرار بر خطا، حقیقت- جو، قاطع و فاقد صفت آزمندی برای مسند قضا	شایسته‌سالاری

فضای ساختاری (بیانی)	فضای معنایی (غیربیان)	فضای ارتباطی (ارتباط)	فضای گفتمانی (بینامتنی)	فضای فراگفتمانی (بینامتنی فراگفتمانی)
متمایل نگردد و به اندک فهم، بی آنکه به عمق حقیقت رسد، بسندہ نکنند				
در کار کارگزاران بنگر و پس از آزمایش به کارشان برگمار، نه به سبب دوستی با آنها	وجود افراد سالم در حکومت	کارگزار سالم زمینه‌ساز حذف فساد	انتخاب کارگزاران بر اساس شایستگی نه رابطه‌دوستی و فامیلی	شایسته‌سالاری
کارگزاران شایسته را در میان گروهی بجوی که اهل تجربت و حیا هستند و از خاندان‌های صالح آنها که در اسلام سابقه ای دیرین دارند	وجود افراد شایسته در لایه- های اجتماعی	شایسته‌سالاری سبب حکمرانی پاک خواهد شد	انتخاب شایستگان با شاخص تجربه، حیا، مسلمان، و پیشینه خانوادگی صالح بودن	شایسته‌سالاری
پس در کارهایشان تفقد کن و کاوش نمای و جاسوسانی از مردم راستگوی و	ضرورت پایش عملکردی حاکمیت	پایش عملکردی حاکمیت زمینه‌ساز حکمرانی مطلوب	انتخاب افرادی صادق برای کسب اطلاعات از چگونگی کار کارگزاران	نظارت صحیح برای حکمرانی پاک

فضای ساختمانی (بیانی)	فضای معنایی (غیربیان)	فضای ارتباطی (ارتباط)	فضای گفتمانی (بینامتنی)	فضای فراگفتمانی (بینامتنی فراگفتمانی)
وفادار به خود بر آنان بگمار				
در کار خراج نیکو نظر کن، به گونه- ای که به صلاح خرارجزاران باشد	امکان وجود فشار مالیاتی در جامعه	زمینه محیط کسب و کار چابک	تحقیق در کسب و درآمد و اخذ مالیات درخور	تقویت کسب و کار و همنوایی با کسبه
هرگاه یکی از ایشان دست به خیانت گشود و اخبار جاسوسان در نزد تو به خیانت او گرد آمد و همه بدان گواهی دادند، همین خبرها تو را بس. باید به سبب خیانتی که کرده تنش را به تنبیه بیازاری و از کاری که کرده، بازخواست نمایی. خوار و ذلیلش سازی و مهر خیانت بر او زنی	امکان وجود خائنین در دولت	مبارزه جدی با فساد زمینه‌ساز تحول	برخورد جدی و درخور با کارگزاران مفسد	زمینه‌سازی برای حکمرانی پاک

ادامه جدول ۲. مقایسه روش پدام در تحلیل متون دینی

فضای ساختاری (بیانی)	فضای معنایی (غیربیان)	فضای ارتباطی (ارتباط)	فضای گفتمانی (بینامتنی)	فضای فراگفتمانی (بینامتنی فراگفتمانی)
احتکار منع کن که رسول الله (صلی الله علیه و آله) از آن منع کرده است	منع احتکار بازرگانان	جلوگیری از فساد اقتصادی	مبارزه جدی با محتکرین	مبارزه جدی با مفسدین اقتصادی
بر سر هر کاری از کارهای خود از میان ایشان، رئسی برگمار. کسی که بزرگی کار مقهورش نسازد و بسیاری آنها سبب پراکندگی خاطرش نشود. اگر در دبیران تو عیبی یافته شود و تو از آن غفلت کرده باشی، تو را به آن بازخواست کنند	انتخاب افراد بی مدعا و مقاوم و وطن دوست به- عنوان کارگزاران استانی و ملی	شایسته سالاری در سطح ملی و سرمایه اجتماعی را تقویت می کند	بی آلاش ترین و خستگی ناپذیرترین فرد را در هر کاری برای ریاست برگزین	شایسته سالاری
خرید و فروش به آسانی صورت گیرد و بر موازین عدل، به گونه ای که در بها، نه	در جامعه گرانفروشی و اجحاف وجود دارد	گرانفروشی موجب بی اعتمادی و فساد اقتصادی می شود	قیمت گذاری معقول	تنظیم بازار مناسب

فضای ساختمانی (بیانی)	فضای معنایی (غیربیان)	فضای ارتباطی (ارتباط)	فضای گفتمانی (بینامتنی)	فضای فراگفتمانی (بینامتنی فراگفتمانی)
فروشنده زیان بیند و نه بر خریدار اجحاف شود				
از آنکه احتکار را ممنوع داشتی، اگر کسی باز هم دست به احتکار کالا زد، کیفرش ده و عقوبتش کن تا سبب عبرت گردد	مقابله با احتکار	احتکار موجب بی اعتمادی و فساد اقتصادی می شود	عقوبت سخت با محتکرین	مبارزه جدی با محتکرین بنابه فرموده پیامبر اکرم
به هیچیک از اطرافیان و خویشاوندان زمینی را به اقطاع مده	احتمال رانت و فساد در نظام سیاسی ملی و استانی	مشکلات عدیده نظام در سطح استان و ملی مرتبط با دوست و فامیلگرایی	دوری از ایجاد رانت برای خویشاوندان و نزدیکان	زمینه سازی برای حکمرانی پاک
پیمانی مبند که در آن تأویل را راه تواند بود و پس از بستن و استوار کردن پیمان برای بر هم زدنش به عبارتهای دو پهلو که در آنها ایهامی باشد	منع قراردادهای دوپهلو که موجب ضرر نظام است	بسیاری از منافع ملی و استانی طبق قراردادهای تاویل - پذیر آسیب می - بیند	دقت در عقد قراردادهای بین - المللی، ملی و استانی حکمران و عدم انجام قرارداد تأویل پذیر	حکمرانی معقول
تیماردار یتیمان باش و غمخوار	وجود اقشار آسیب پذیر	سیاستگذاری فقرزدایی با	مبارزه با فقر	زمینه سازی عدالت اقتصادی

فضای ساختمانی (بیانی)	فضای معنایی (غیربیان)	فضای ارتباطی (ارتباط)	فضای گفتمانی (بینامتنی)	فضای فراگفتمانی (بینامتنی فراگفتمانی)
پیران از کار افتاده که بیچاره‌اند و دست سؤال پیش کس دراز نکنند		عدالت اجتماعی - مرتبط است		
مالیات‌ها را جمع کند	مالیات‌ها به - صورت دقیق جمع نمی‌شود	تأمین هزینه‌های خدمات عمومی با مالیات مرتبط است	زمینه ایفای نقش نهادی مطلوب	برای رفاه عمومی نیاز به تأمین و تقویت بودجه حاکمیت است
به اصلاح اهلس برخیزد	عوامل هنوز اصلاح نشده‌اند	اصلاح عوامل برای دوری از فساد مرتبط است	نظارت و بازخوردهای ضروری به کارگزاران	زمینه‌سازی حکمرانی پاک

ادامه جدول ۲. مقایسه روش پدام در تحلیل متون دینی

فضای ساختمانی (بیانی)	فضای معنایی (غیربیان)	فضای ارتباطی (ارتباط)	فضای گفتمانی (بینامتنی)	فضای فراگفتمانی (بینامتنی فراگفتمانی)
او را فرمان می‌دهد به تقوای الهی	حکمران نظام اسلامی باید بیشتر از رعیت خویش با تقوا باشد	با تقوایی در عمل حکمرانی سالم دخیل است	حکمران اسلامی لگوی حکومت دینی است	الزامات الگویی حاکم برای شهروند، زمینه - ساز دولت پاک
او را دستور می‌دهد که نفس را به وقت خواسته‌های نابه‌جا درهم شکند	احتمال خطر پیروی از نفسانیات در حاکمیت	پیروی از نفسانیات سبب فساد می‌شود	حکمران اسلامی الگوی مبارزه با فساد باشد	پیشگیری از فساد، <i>إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ</i>
تو را به شهرهایی روانه کردم که پیش	مردم ناظر عملکرد خوب و بد	ذهنیت مردم مرتبط با عملکرد	ضرورت عدالت‌محوری	التزام عملی دوری از ظلم و جور حاکم

فضای ساختاری (بیانی)	فضای معنایی (غیربیان)	فضای ارتباطی (ارتباط)	فضای گفتمانی (بینامتنی)	فضای فراگفتمانی (بینامتنی فراگفتمانی)
از تو فرمانروایانی در آن به عدالت و ستم حکومت کردند، مردم به وضع تو بهمان صورت می‌نگرند که تو به حاکمان پیش از خود می- نگریسته‌ای	حاکمند	حاکم می‌باشد	در حکمرانی	
باید محبوبترین اندوخته‌ها در نزد تو عمل صالح باشد	هنوز در حاکمیت افراد ناصالح وجود دارند	عمل صالح با حکمرانی پاک مرتبط است	حکمران ملی یا استانی باید صالح باشد	کارگزاران صالح زمینه‌ساز حکمرانی پاک
مهربانی و محبت و لطف به رعیت را شعار قلب خود قرار ده، بر رعیت همچون حیوان درنده مباش	وجود افراد درنده‌خو در حکومت	مهربانی و لطف حاکم با برآورده شدن نیاز رعیت مرتبط است	ضرورت مهرورزی حاکم اسلامی	مهرورزی حکمران اسلامی تأثیر فزاینده در مصلحت عمومی دارد
اگر انصاف ندهی ستم کردی	وجود بی‌انصافی در بستر حاکمیت	بی‌انصافی مصادق جور حاکم و جنگ با خداست	حاکم باید نسبت به رعیت منصف باشد	رعایت انصاف شرط مصلحت جامعه اسلامی
محبوبترین امور نزد تو میانه‌ترینش در حق	ضرورت میانه‌روی حکمران	مصلحت عمومی مرتبط با میانه‌روی است	ضرورت کنش عقلایی حکمران	میانه‌روی در امور موجب خیر عموم
خشم عموم خشنودی خواص را بی نتیجه می‌کند	عموم شاهد نارضایتی در جامعه هستند	بی‌عدالتی سبب تضاد و بحران اجتماعی می‌شود	حکمران اسلامی با امنیت و آسایش خاطر	فضای امن و آرامش خاطر عموم سبب تعالی حاکمیت است

فضای ساختاری (بیانی)	فضای معنایی (غیربیان)	فضای ارتباطی (ارتباط)	فضای گفتگویی (بینامتنی)	فضای فراگفتگویی (بینامتنی فراگفتگویی)
			عموم جامعه را فراهم نماید	
همانا ستون دین، و جمعیت مسلمانان، و مهباشدگان برای جنگ با دشمن توده مردمند،	عامه مردم موجب بقای حکومت هستند	سرمایه اجتماعی عامل بقای نظام	حکمران باید به توده مردم و نظراتشان احترام بگذارند	توده مردم گروه هدف اصلی حاکمیت

ادامه جدول ۲. مقایسه روش پدام در تحلیل متون دینی

فضای ساختاری (بیانی)	فضای معنایی (غیربیان)	فضای ارتباطی (ارتباط)	فضای گفتگویی (بینامتنی)	فضای فراگفتگویی (بینامتنی فراگفتگویی)
زیرا سخن چین خائن است گرچه خود را شبیه خیرخواهان نشان دهد	وجود سخن چین خائن در هیأت حاکمه	خائنین موجب براندازی حکومت خواهند شد	دوری از سخن - چین ها توسط حکمران اسلامی	خیررسانی به عامه با عدم توجه به سخن چین
امور خود بخیل را وارد مشورت مکن که تو را از بخشش مانع گردد	خطر بخیلان در هیأت حاکمه	عدم شکوفایی عامه با وجود بخیلان در حاکمیت مرتبط است	حکمران نظام اسلامی نباید بخیل را مشاور خود قرار دهد	عدم مشورت با بخیلان
بدترین وزرای تو وزیری است که پیش از تو وزیر اشرار بوده	وجود نفوذی ها در حاکمیت	دژ کارکردی نظام اجتماعی با پدیده نفوذ مرتبط است	ضرورت به‌گزینی عامل حکمرانی	مبارزه با پدیده نفوذ
حالی که قدرت داری جانشینی	مبین وجود خائنین در	خیر جمعی با انتخاب کارگزاران	انتخاب وفاداران	به‌گزینی عامل حکمرانی

فضای ساختمانی (بیانی)	فضای معنایی (غیربیان)	فضای ارتباطی (ارتباط)	فضای گفتمانی (بینامتنی)	فضای فراگفتمانی (بینامتنی فراگفتمانی)
بهرتر از آنان بیابی که در کشورداری مانند آنان دارای رأی و کاردانیست	حاکمیت	وفادار مرتبط است	به نظام و آرمان- های آن	
باید از برگزیده- ترین وزارتت نزد تو وزیري باشد که سخن تلخ حق را به تو بیشتر بگوید	الزام عاملان و مشاوران صادق، منعکس کننده واقعیات جامعه باشند	شفافیت اطلاعاتی سبب مسئله- شناسی دقیق و برنامه ریزی دقیق می شود	انتخاب وزرای صادق القول و شفاف توسط حکمران	زمینه سازی شفافیت و محیط شناسی واقعی

یافته ها

تحلیل نهایی نامه ۵۳ امام علی (ع) در باره حکمرانی مطلوب

باتوجه به تحلیل بالا و با عنایت به فضاهاى پنج گانه روش پدام جهت تحلیل گفتمان و همچنین با گزاره‌های حاصل شده از جدول شماره ۲ مخصوصاً در ستون‌های منعکس کننده فضای گفتمانی و فضای فراگفتمانی متن که بر اساس ربط بینامتنی و بیناگفتمانی حاصل شده‌اند را اخذ نمود.

جدول ۳. دال‌های مرکزی و فراگفتمانی حکمرانی مطلوب در نامه ۵۳ حضرت امیر به مالک اشتر

ایجاد بستر شفافیت محیط عمل	انتخاب مشاوران امین - انتخاب کارگزاران صادق القول و شفاف
زمینه سازی برای حکمرانی پاک (شایسته سالاری)	استفاده از نیروهای مؤمن به امام و پیامبر (ص) - دارای اخلاق حسنه و سختگیر با زورمندان در عمل - انتخاب افرادی با ویژگی سختکوشی، دانایی قضا، ثابت قدم، عدم اصرار بر خطا، حقیقت جو، قاطع و فاقد صفت آزمندی برای مسند قضا و جایگاه اجرایی - انتخاب کارگزاران براساس شایستگی نه رابطه دوستی و فامیلی - نظارت و بازخوردهای ضروری به کارگزاران - انتخاب بی‌آلایش ترین و خستگی ناپذیرترین به عنوان کارگزار
حکمرانی معقول	تحلیل تجربیات حکمرانی گذشته - مشورت باخبرگان در حکومت داری -

میان‌ه‌روی در امور موجب خیر عموم	
ضرورت به‌گزینی عامل حکمرانی - انتخاب وفاداران به نظام اسلامی و آرمان‌های آن	مبارزه با پدیده نفوذ
ایجاد فضای امن و آرامش خاطر عموم - توده مردم به‌عنوان گروه هدف اصلی - خیررسانی به عامه	دوری از قشری‌نگری و خدمت به عموم
عدم مشورت با بخیلان - عدم توجه به سخن‌چین	جریان اطلاعات صحیح و بدون سوگیری
حکمران اسلامی باید الگوی مبارزه با فساد باشد - اعطای پاداش درخور و مبارزه با ویژه‌خواری - عدم قضاوت کهنتری یا مهتری صرفاً با توجه به پایگاه اجتماعی افراد - برخورد جدی و درخور با کارگزاران مفسد	پیشگیری از فساد ساختاری در حکمرانی محلی
رعایت انصاف	مهرورزی حکمران اسلامی
مبارزه جدی با مفسدین اقتصادی - تنظیم بازار مناسب - مبارزه جدی با محترکین - مبارزه با فقر - تحقیق در کسب و درآمد و اخذ مالیات درخور	ایجاد فضای کسب و کار سالم
التزام عملی دوری از ظلم و جور حاکم	عدالت محوری در حکمرانی

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

حکمرانی خوب در عصر معاصر گفتمان غالب اکثر دول جامعه جهانی و نهادهای بین‌المللی شده است. اما واقعیت این است که این تفکر متعالی حکمرانی در فرمان حضرت علی(ع) به مالک اشتر به‌عنوان بهترین منشور حکمرانی برای حکومت‌هاست. از آنجایی که جوهره تفکری و معرفت-شناسی این فرمان از منبع و حیاتی نشأت گرفته است همواره به‌عنوان یک سند ماندگار برای ملل اسلامی در عصر حاضر و آینده می‌باشد. براساس این پژوهش، تأکید حضرت امیر(ع) بر حکمرانی جهت تحقق مصلحت عمومی بوده است. در غالب گفتمان حضرت علی(ع)، بر دوری از فساد ساختاری و رعایت عدالت تأکید فراوان شده است. همین دغدغه‌ها و رعایت آن برای حکمران واقعی اسلامی عرصه اجرایی را سخت می‌کند. عوامل دیگر حاصل شده این بررسی، از قبیل: گروه-گرایی، تحزب نامعقول، تملق، قشری‌نگری، احتکار، عدم شفافیت از عوامل بازدارنده تعالی حکمرانی

و چالش حاکمیت تلقی می‌شود. مهمترین عامل برهم‌زننده مطلوبیت حکمرانی مطلوب استانی یا ملی پدیده نفوذ است. در این بررسی نیز بر مبارزه با پدیده نفوذ تأکید گردیده است. با عنایت به بار معنایی متعدد کلمه نفوذ لازم است، این مفهوم در حوزه حکمرانی روشن گردد. بار معنایی نفوذ در حوزه حکمرانی رخنه کردن افراد در حکمرانی برای منفعت نامشروع شخصی یا حزبی می‌باشد. در نفوذ منافع ملی دچار خدشه می‌شود و انواع فسادها را در پی خواهد داشت. آنچه که انبیای الهی و امامان معصوم و به ویژه حضرت علی (ع) به دنبال آن بودند، یعنی حاکمیت دینی و رعایت مصلحت عمومی جامعه، با نفوذ دچار ضرر و زیان می‌شود. امام خمینی (ره) و حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) چندین بار به خطر پدیده نفوذ اشاره نمود و خواهان مبارزه با آن بودند. لذا ضروری است به مصادیق پدیده نفوذ در حکمرانی استانی اشاره گردد تا کنشگران و مسئولین حکمرانی استان‌ها، نقش نهادی خویش را با حساسیت بیشتری دنبال نمایند. در این پژوهش هرگونه رخنه در جایگاه‌های حاکمیت برای منافع شخصی به‌طوریکه به منافع ملی صدمه بزند نفوذ است. مصادیقی از قبیل: ۱. رخنه جاسوسان حاکمان بیگانه برای ضربه زدن به حکومت با استفاده از شهروندان همان کشور یا استان؛ ۲. گماردن متنفذین گروه‌های سیاسی صرفاً برای دستیابی به منافع و مقاصد سیاسی خویش که در تعارض با مصلحت عمومی و منافع ملی نظام کلان اجتماعی است؛ ۳. تسویه حساب‌های هزینه شخصی ستادهای انتخاباتی از جایگاه‌های مناصب شهرستانی، استانی و ملی برای کسانی که شایستگی‌های لازم در ابعاد مختلف را ندارند و موجب رنجش مردم در زندگی روزمره‌شان می‌شوند.

پیشنهادات کاربردی:

- ✓ از آنجایی برای ایفای نقش نهادی حکمرانی اطلاعات دقیق نقش کلیدی دارد استانداران تشکیل ساختار مردمی برای اخذ اطلاعات شفافیت‌ساز با استفاده از اجرای مدیریت دانش در نظام اداری خویش داشته باشند تا با اخذ اطلاعات صحیح و ممیزی آن زمینه را برای اشرافیت آگاهی خویش و تصمیم به‌هنگام برای اصلاح ساختار و حرکت به سمت حکمرانی مطلوب مهیا نمایند.
- ✓ فعال نمودن بخش‌های نظارتی و تلاش برای حاکمیت قانون.
- ✓ حمایت و رأفت با قاطبه مردم و کمک به اقشار آسیب‌پذیر، در فرمایشات حضرت علی (ع) مکرر توصیه گردید.
- ✓ نظارت جدی بر فرایند تنظیم بازار و مبارزه جدی با گران فروشی و احتکار.
- ✓ شناسایی ظرفیت‌های توسعه‌ای استان و تلاش در جهت بهبود محیط کسب‌وکار برای تحقق آن.

- ✓ تلاش برای ایجاد همراستایی راهبردی بین ادارات و نهادهای دولتی و محیط محلی استان برای تحقق بهروری و توسعه .
- ✓ ایجاد بستر برای استفاده از دانش پارک‌های علم و فناوری استان و دانشگاه‌ها و تجربیات محلی به‌منظور تبدیل دانش به فناوری و درنهایت محصول.
- ✓ حذف دیوان‌سالاری‌های زاید و ارتقای بهره‌وری دستگاه‌های اداری و استفاده از فناوری و نوآوری در فرایندهای اجرایی مثل تجربه اخیر دولت در نظام یکپارچه اخذ مجوز کسب‌وکارها برای کاهش پرت زمانی و فسادهای احتمالی و بهبود محیط کسب‌وکار.
- ✓ بررسی قوانین اجرایی و به‌روز نمودن و رفع تأویل‌پذیری و همپوشانی آن.

فهرست منابع

۱. امام خمینی (ره)، روح‌الله (۱۴۰۰). ولایت فقیه، انتشارات موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، تهران.
۲. امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، علی (۱۳۹۴). انسان ۲۵۰ ساله، انتشارات صهبا، چاپ چهل‌ونهم، تهران.
۳. امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، علی (۱۳۹۷). بیانیه گام دوم انقلاب قابل دسترسی در: سایت مقام معظم رهبری، www.khamenei.ir.
۴. امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، علی (۱۴۰۰). بیانات در ارتباط با نمایندگان تشکل‌های دانشجویی قابل دسترسی در سایت مقام معظم رهبری، www.khamenei.ir.
۵. آزاد ارمکی، تقی (۱۳۹۶). اندیشه‌نوسازی در ایران، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۶. امیرآبادی، محمد و امینی سیدجواد (۱۴۰۱). بهبود الگوی راهبردی حکمرانی امور محلی در جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه خط‌مشی‌گذاری عمومی در مدیریت، ۱۳ (۴۷).
۷. اوه، فلیک (۱۳۹۴). درامدی بر تحقیق کیفی، ترجمه هادی جلیلی، انتشارات نی، چاپ هشتم، تهران.
۸. باباپورگل‌افشانی، محمدمهدی (۱۳۸۱). درامدی بر سیاست و حکومت در نهج‌البلاغه، انتشارات آل صمد، چاپ سوم، قم.
۹. بشیر، حسن (۱۴۰۰). فرایند ساخت معنا در تحلیل گفتمان با روش «پدام» با مطالعه موردی بیداری اسلامی، فصلنامه علمی روش‌شناسی علوم انسانی، ۲۷ (۱۰۶).
۱۰. بشیر، حسن (۱۳۹۱). رسانه‌های بیگانه: قرائتی با تحلیل گفتمان، از مجموعه تحلیل گفتمان رسانه‌های جهان، جلد دوم، انتشارات سیمای شرق، تهران.
۱۱. بشیر، حسن (۱۳۹۸). امام و امامت در گفتمان امام رضا (ع)، فصلنامه علمی فرهنگ رضوی، ۷ (۲۸).
۱۲. بووارد، تونی و لوفلر، الکه (۱۳۹۲). حکمروایی و مدیریت عمومی، مترجم اشرف رحیمیان، انتشارات نشر شهر، چاپ اول، تهران.

۱۳. ترابی کلاته قاضی، علی (۱۴۰۰). واکاوی نقش‌های مردم در حکمرانی از دیدگاه امام علی (ع)، سومین همایش ملی و اولین همایش بین‌المللی حکمرانی متعالی حکمت ۳، فصلنامه حکمرانی متعالی، ۲ (۴).
۱۴. خلیلی، رضا (۱۴۰۱). مسائل و چالش‌های حکمرانی محلی در استان تهران، فصلنامه مطالعات راهبردی، ۲۵ (۳).
۱۵. داودی علی اصغر؛ حیدری فرزانه‌ئی رسول و جوانشیری احمد (۱۴۰۰). توزیع قدرت و ساختار حکمرانی محلی در نظام مشروطیت ایران، فصلنامه علمی (مقاله علمی-پژوهشی) جامعه‌شناسی سیاسی، ۴ (۳).
۱۶. رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۷۷). توسعه و تضاد کوششی در جهت تحلیل انقلاب اسلامی و مسائل اجتماعی ایران. انتشارات شرکت سهامی انتشار، چاپ دوم، تهران.
۱۷. زرقانی، سید هادی و احمدی، ابراهیم (۱۳۹۸). حکمرانی خوب در دولت‌های محلی: تمرکززدایی، فصلنامه دولت پژوهی، مجله دانشگده حقوق و علوم سیاسی، ۵ (۱۹).
۱۸. سلمان‌کیاسری، محمد (۱۳۸۵). حکومت و رهبری از منظر نهج البلاغه، انتشارات مسجد مقدس جمکران، چاپ اول، قم.
۱۹. سلیمی، حسین (۱۳۹۷). سیاست از منظر امام علی (ع)، انتشارات دانشگاه علامه، چاپ دوم، تهران.
۲۰. علامه حائری، علی (۱۳۷۷). زندگانی سیاسی امام علی امیرالمومنین (ع)، انتشارات رامین، تهران.
۲۱. قاسمی، ابوالفضل؛ علویان، مرتضی؛ لطفی، صدیقه و رحمانی، مریم (۱۴۰۰). تحلیل مضامین حکمرانی خوب شهری در برنامه‌های توسعه جمهوری اسلامی ایران، پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران.
۲۲. کمیجانی، علی و عیوض، محمدرحیم (۱۴۰۰). سیمای حکمرانی مطلوب در منشور حکمرانی علوی: از شاخص‌ها تا اشارت‌ها، فصلنامه حکمرانی متعالی، ۶.
۲۳. محمدپور، احمد (۱۳۹۸). ضد روش زمینه‌های فلسفی و رویه‌های عملی در روش‌شناسی کیفی، انتشارات لوگو، چاپ دوم، تهران.
۲۴. مقصدی، مجتبی (۱۴۰۱). جامعه‌شناسی سیاسی، انتشارات سمت، چاپ اول.
۲۵. نهج‌البلاغه (۱۳۸۵). ترجمه محمد دشتی، مؤسسه فرهنگی و تحقیقاتی امیرالمومنین (ع)،

انتشارات ناصر، قم.

۲۶. سو، آلوین (۱۳۸۰). تغییر و توسعه مروری بر نظریات نوسازی، وابستگی و نظام جهانی، ترجمه

محمود حبیبی مظاهری، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران.

۲۷. یورگنسن، ماریان و لوئیز فیلیپس (۱۳۹۴). نظریه و روش در تحلیل گفتمان، ترجمه هادی

جلیلی، انتشارات نی، چاپ چهارم، تهران.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

The requirements of good provincial governance in accordance with the command of Imam Ali (PBUH) to Malik Ashtar

Rofaeel Azadian Delsam¹

Abstract

In this research, an attempt was made to examine the most basic requirements of good governance. The health of governance is considered very important and necessary for all societies. Governments are trying to present a favorable image by observing some factors of efficient governance. Therefore, in the literature of global governance, optimal governance is analyzed and even through international assemblies, the indicators of optimal governance of countries are measured. Practically and theoretically, good governance has been emphasized a lot in religious teachings. One of the most sublime teachings of good governance is the recommendations of Imam Ali (PBUH) to Malik Ashtar. If in local and provincial governance, while paying attention to the different requirements of the context of each province compared to other provinces, policy-making processes and desirable actions are carried out with a strategic view in line with national governance policies, the path of sustainable national development will definitely be smoother. In this research, an effort has been made to obtain the desired dimensions and indicators of governance through a detailed study of the 53rd letter of Nahj al-Balagheh. This research is of applied type and has been done with qualitative method and Pedam's meta-discourse analysis. In this research, important dimensions such as the transparency of the governance environment at the national and provincial levels, meritocracy, attention to the public interest and subjects, and the fight against structural corruption and the phenomenon of influence have been identified as the basis of good governance.

Keywords: provincial governance, anti-corruption, sustainable development, pure governance, public interest.

1. Assistant professor and academic staff of the Department of Educational Sciences, Farhangian University of Sari, Sari, Iran.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی